

**АДМІНІСТРАТИВНЕ
ПРАВО
України**

Загальна частина
Академічний курс

*За загальною редакцією
академіка Національної академії правових наук України
О. М. Бандурки*

УДК 342.92(477)(075.8)
ББК 67.9(4УКР)301.0я73
А 31

*Затверджено Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 25.03.2011)*

Рецензенти

Копиленко О. Л. – д-р юрид. наук, професор, чл.-кор. НАН України;
Подолька А. М. – д-р юрид. наук, доцент, заслужений юрист України;
Гусаров С. М. – д-р юрид. наук, ст. наук. співпрацівник, чл.-кор. НАПрН України

Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс :
А 31 [підруч.] / за заг. ред. академіка НАПрН України О. М. Бандурки. – Х. : Золота
миля, 2011. – 584 с.
ISBN 978-966-1685-22-1

УДК 342.92(477)(075.8)
ББК 67.9(4УКР)301.0я73

Основною метою даного видання Загальної частини Адміністративного права України є створення такого академічного курсу, який би передбачав поглиблене теоретико-методологічне вивчення відповідної навчальної дисципліни. Комплексно і більше широко, ніж традиційно прийнято в підручниках з адміністративного права, розглядаються адміністративні акти управління, питання державного контролю і нагляду, адміністративно-правові режими, проблеми адміністративного примусу, вивчаються також питання забезпечення режиму законності в державному управлінні, збільшення прозорості у діяльності державної служби та перехід до відбору, просування по службі та оцінки роботи державних службовців на основі їх особистих здібностей та досягнень через створення відповідної правової бази, сумісної з практикою Європейського Союзу у цій сфері; підвищення професійної спроможності державних службовців до вироблення та реалізації урядової політики; посилення стимулів для державних службовців через прозору та ефективну систему винагород, ефективного управління кар'єрним зростанням, професійний розвиток та соціальний захист; вдосконалення технічного забезпечення державних службовців та системи управління державною службою через устаткування сучасним обладнанням і застосування нових інформаційних та комунікаційних технологій; поліпшення якості виконавської діяльності та підзвітності органів державної влади через краще управління на інституційному рівні.

Академічний курс написано з урахуванням нового законодавства України, змін і доповнень до чинного адміністративного законодавства, нових підходів у регулюванні управлінських відносин, висвітленні проблем законодавчого забезпечення державного управління, ролі та місця адміністративного права в цій сфері.

Для студентів, курсантів юридичних спеціальностей ВНЗ.

УДК 342.92(477)(075.8)
ББК 67.9(4УКР)301.0я73

Зміст

Розділ 1. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО – ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ ПРАВА УКРАЇНИ

Глава 1. Етапи становлення та розвитку вітчизняного адміністративного права

1.1. Поліцейське право як основа для виникнення та розвитку адміністративного права.....	13
1.2. Формування адміністративного права у дореволюційний період (1905-1917 рр.).....	17
1.3. Радянське адміністративне право (1917-1990 рр.).....	20
1.4. Формування і розвиток українського адміністративного права.....	25
Питання для самоконтролю.....	31
Література.....	31

Глава 2. Поняття та зміст державного управління

2.1. Поняття та предмет державного управління.....	32
2.2. Принципи державного управління.....	39
2.3. Державно-управлінські відносини.....	44
2.4. Державне управління, виконавча влада, адміністративне право: співвідношення понять.....	50
Питання для самоконтролю.....	54
Література.....	54

Глава 3. Адміністративне право та його місце в правовій системі України

3.1. Поняття, предмет адміністративного права та його завдання.....	55
3.2. Принципи адміністративного права.....	67
3.3. Метод адміністративного права.....	77
3.4. Система адміністративного права.....	81
3.5. Роль адміністративного права в правовій системі України.....	85
Питання для самоконтролю.....	91
Література.....	91

Розділ 2. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Глава 4. Адміністративно-правові норми

4.1. Поняття та структура адміністративно-правової норми.....	94
---	----

4.2. Види адміністративно-правових норм.....	99
4.3. Дія адміністративно-правових норм.....	103
Питання для самоконтролю:.....	106
Література.....	106

Глава 5. Джерела адміністративного права

5.1. Поняття та види джерел адміністративного права.....	107
5.2. Конституція України як основне джерело адміністративного права.....	109
5.3. Міжнародні нормативно-правові акти у системі джерел адміністративного права.....	112
5.4. Закони та підзаконні нормативно-правові акти України як джерела адміністративного права.....	114
5.5. Судова практика та її місце у системі джерел адміністративного права.....	118
5.6. Систематизація адміністративного права та її види.....	121
Питання для самоконтролю:.....	123
Література.....	124

Глава 6. Адміністративно-правові відносини

6.1. Поняття і структура адміністративно-правових відносин.....	125
6.2. Суб'єкти адміністративно-правових відносин.....	129
6.3. Види адміністративно-правових відносин.....	131
Питання для самоконтролю:.....	135
Література.....	135

Розділ 3. СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Глава 7. Поняття суб'єктів адміністративного права та їх адміністративно-правовий статус

7.1. Поняття та види суб'єктів адміністративного права.....	136
7.2. Поняття та структура адміністративно-правового статусу.....	141
Питання для самоконтролю.....	146
Література.....	146

Глава 8. Органи виконавчої влади як суб'єкти адміністративного права

8.1. Поняття, ознаки та види органів виконавчої влади.....	148
8.2. Система органів виконавчої влади.....	152
8.2.1. Основні засади структурної побудови системи органів виконавчої влади.....	154
8.3. Повноваження Президента України у сфері виконавчої влади.....	156

8.3.1. Правовий статус Президента України та його повноваження у сфері виконавчої влади	160
8.4. Компетенція і повноваження Кабінету Міністрів України як вищого органу виконавчої влади	161
8.5. Центральні органи виконавчої влади.....	164
8.6. Місцеві органи виконавчої влади	168
Питання для самоконтролю	173
Література.....	174

Глава 9. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти адміністративного права

9.1. Поняття та адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування в Україні.....	175
9.2. Повноваження органів місцевого самоврядування	189
Питання для самоконтролю:.....	194
Література.....	195

Глава 10. Державні службовці у системі суб'єктів адміністративного права

10.1. Поняття, види та принципи державної служби.....	196
10.2. Правове регулювання державної служби.....	198
10.3. Посада і посадова особа.....	200
10.4. Класифікація посад державних службовців. Їх види	203
10.5. Обов'язки і права державних службовців.....	205
10.6. Проходження державної служби.....	208
10.7. Відповідальність державних службовців	212
Питання для самоконтролю:.....	212
Література.....	213

Глава 11. Фізичні особи у системі суб'єктів адміністративного права

11.1. Громадяни України як суб'єкти адміністративного права	213
11.2. Особливості адміністративно-правового статусу іноземців та осіб без громадянства.....	222
Питання для самоконтролю	228
Література.....	228

Глава 12. Установи, підприємства і організації у системі суб'єктів адміністративного права

12.1. Поняття, види та правові засади діяльності установ, підприємств і організацій.....	230
12.2. Адміністративно-правовий статус установ, підприємств та організацій.....	237

12.3. Порядок утворення та припинення діяльності підприємств, установ і організацій	244
Питання для самоконтролю:.....	249
Література.....	250
Глава 13. Об'єднання громадян у системі суб'єктів адміністративного права	
13.1. Поняття і види об'єднань громадян.....	251
13.2. Законодавче регулювання правового статусу політичних партій	
13.3. Релігійні організації	270
Питання для самоконтролю:.....	279
Література.....	279

Розділ 4. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФУНКЦІЇ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Глава 14. Функції державного управління

14.1. Поняття та особливості функцій державного управління	282
14.2. Види функцій державного управління.....	286
Питання для самоконтролю	292
Література.....	293

Глава 15. Адміністративний розсуд у державному управлінні

15.1. Поняття та значення адміністративного розсуду.....	293
15.2. Принципи, підстави та межі застосування адміністративного розсуду	296
15.3. Гарантії законності дії (рішення), вчиненого на підставі адміністративного розсуду	302
Питання для самоконтролю:.....	305
Література.....	305

Глава 16. Адміністративно-правові форми державного управління

16.1. Поняття та види адміністративно-правових форм державного управління.....	306
16.2. Адміністративний акт як провідна форма державного управління. 311	
16.3. Види адміністративних актів	314
16.4. Порядок видання, зміни та скасування адміністративних актів.. 317	
16.5. Умови законності адміністративних актів	321
Питання для самоконтролю:.....	325
Література.....	326

Глава 17. Адміністративний договір у системі адміністративно-правових форм державного управління

17.1. Поняття та засади використання адміністративного договору ...	327
17.2. Сторони адміністративного договору та їх повноваження	332
17.3. Зміст адміністративного договору	334
17.4. Види адміністративних договорів в окремих сферах управління	336
Питання для самоконтролю:	343
Література	344

Глава 18. Адміністративно-правові методи державного управління

18.1. Поняття та система адміністративно-правових методів державного управління	345
18.2. Адміністративний примус у системі методів державного управління	348
18.3. Адміністративно-запобіжні заходи	353
18.4. Заходи адміністративного припинення	358
Питання для самоконтролю	366
Література	367

Розділ 5. АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Глава 19. Адміністративна відповідальність

19.1. Поняття, особливості та підстави притягнення до адміністративної відповідальності	368
19.2. Адміністративне правопорушення, його склад	372
19.3. Адміністративні стягнення	380
19.4. Накладення адміністративних стягнень	385
Питання для самоконтролю:	390
Література	390

Розділ 6. АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ

Глава 20. Адміністративні процедури: поняття та види

20.1. Поняття, зміст та призначення адміністративних процедур	392
20.2. Правові засади адміністративних процедур	399
20.3. Види адміністративних процедур	406
20.4. Стадії адміністративних процедур	411
Питання для самоконтролю	415
Література	415

Глава 21. Окремі адміністративні процедури

21.1. Провадження у справах про адміністративне правопорушення ..	416
21.2. Дисциплінарне провадження	425
21.3 Провадження зі звернень громадян	431
21.4. Провадження із надання адміністративних послуг	438
Питання для самоконтролю:.....	446
Література.....	446

Глава 22. Законність і дисципліна у державному управлінні та способи їх забезпечення

22.1. Поняття законності та дисципліни у державному управлінні.....	448
22.2. Поняття та види способів забезпечення законності та дисципліни у державному управлінні	457
Питання для самоконтролю	462
Література.....	462

Глава 23. Контроль та нагляд у державному управлінні

23.1. Поняття та види контролю у державному управлінні	463
23.2. Державний контроль в управлінні та органи, які його здійснюють	467
23.3. Співвідношення державного контролю та нагляду.....	475
23.4. Контроль з боку представницьких органів місцевого самоврядування	477
23.5. Громадський контроль у державному управлінні	478
23.6. Прокурорський нагляд	480
Запитання для самоконтролю:	481
Література.....	482

Розділ 8. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ РЕЖИМИ

Глава 24. Адміністративно-правові режими: сутність і значення

24.1. Загальна характеристика надзвичайних адміністративно-правових режимів	483
24.2. Види адміністративно-правових режимів	486
24.3. Адміністративно-правовий режим спеціальних територій.....	497
24.4. Режим державного кордону, прикордонні та митні режими.....	500
24.5. Режим державної таємниці та інші спеціальні адміністративно-правові режими	503
Питання для самоконтролю	506
Література.....	506

Розділ 9. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Глава 25. Адміністративне право Сполучених Штатів Америки та окремих країн Європи

25.1. Адміністративне право Сполучених Штатів Америки.....	508
25.2. Адміністративне право Французької республіки	515
25.3. Адміністративне право Великобританії.....	523
25.4. Адміністративне право Федеративної Республіки Німеччина	530
Питання для самоконтролю	535
Література.....	535

Глава 26. Європейське адміністративне право

26.1. Поняття та сутність європейського адміністративного права	536
26.2. Європейський адміністративний простір	539
26.3. Принципи європейського адміністративного права	543
26.4. Джерела європейського адміністративного права	550
26.5. Суб'єкти європейського адміністративного права	554
26.6. Євроінтеграційні процеси як фактор розвитку сучасного адміністративного права.....	555
Питання для самоконтролю	559
Література.....	559

Глосарій.....	562
---------------	-----

Предметний покажчик	569
---------------------------	-----

Відомості про авторів	581
-----------------------------	-----

Відомості про авторів:

Бандурка Олександр Маркович – доктор юридичних наук, професор, голова науково-консультативної ради Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, академік Національної академії правових наук України. Напрями наукових досліджень – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; конституційне право; кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право; оперативно-розшукова діяльність; соціальна психологія, психологія особистості, соціологія та психологія управління. Автор понад 300 наукових праць. Заслужений юрист України.

Битяк Юрій Прокопович – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України. Член науково-консультативної ради при Міністерстві юстиції України, член науково-консультативної ради при Вищому адміністративному суді України. Головні напрямки наукових досліджень – проблеми науки управління; державної служби; правовий статус громадян у сфері державного управління, забезпечення законності у сфері державного управління, адміністративне судочинство тощо. Оpubлікував понад 200 наукових робіт. Лауреат премії імені Ярослава Мудрого, Заслужений діяч науки і техніки України.

Гаращук Володимир Миколайович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України. Автор близько 100 наукових праць, досліджує теоретико-правові проблеми законності, контролю та нагляду в державному управлінні, організаційно-правові аспекти державної служби, адміністративно-правові засади боротьби з корупцією, адміністративної відповідальності.

Коваленко Валентин Васильович - доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України. Заслужений юрист України. У продовж наукової діяльності опубліковано більше 120 наукових праць, у тому числі монографії та підручники, як самостійно так і в співавторстві. Досліджує проблеми боротьби з контрабандою, тероризмом, організованою злочинністю, державного управління та проблем реформування діяльності правоохоронних органів.

Петков Валерій Петрович - доктор юридичних наук, професор, академік Міжнародної академії проблем людини в авіації і космонавтиці. Є автором понад 100 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративний процес, інформаційне право, фінансове право, кримінологія, ефективний менеджмент. Заслужений юрист України.

Бевзенко Володимир Михайлович - доктор юридичних наук, професор, автор понад 70 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративно-процесуальне право, адміністративне право, адміністративний процес.

Галуцько Валентин Васильович - доктор юридичних наук, доцент, автор понад 100 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративно-правова охорона, право власності в Україні.

Гриценко Іван Сергійович - доктор юридичних наук, доцент, автор понад 60 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: історія держави і права, адміністративне право.

Завальна Жанна Вікторівна - доктор юридичних наук, доцент, автор понад 70 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: теорія права, адміністративне право, договірне право.

Ковальська Віта Володимирівна - доктор юридичних наук, старший науковий співробітник. Автор понад 60 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративний процес, теорія управління, досліджує проблеми реформування правоохоронної діяльності.

Комзюк Анатолій Трохимович - доктор юридичних наук, професор. Автор понад 100 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративний процес, адміністративна відповідальність.

Кравцова Тетяна Миколаївна - доктор юридичних наук, доцент, автор понад 70 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративно-господарське право, досліджує проблеми правового регулювання правовідносин органів державної влади із суб'єктами господарювання.

Кузниченко Сергій Олександрович - доктор юридичних наук, професор. Автор понад 150 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, державне управління, правове забезпечення національної безпеки.

Мельник Роман Сергійович - доктор юридичних наук, старший науковий співробітник. Автор понад 60-ти наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративна діяльність.

Музичук Олександр Миколайович - доктор юридичних наук, ст. науковий співробітник. Автор понад 90-ти наукових праць з питань державно-службової та правоохоронної діяльності. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративна відповідальність, правоохоронна діяльність.

Синявська Олена Юхимівна - доктор юридичних наук, доцент. Автор понад 80 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, управління в органах внутрішніх справ, управління персоналом ОВС, проходження служби в органах внутрішніх справ.

Стеценко Семен Григорович - доктор юридичних наук, професор. Автор понад 220 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, медичне право, теорія держави та права.

Тищенко Микола Маркович - доктор юридичних наук, професор. Заслужений діяч науки і техніки України. Автор понад 80-ти наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративний процес, досліджує проблеми адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Безпалова Ольга Ігорівна - кандидат юридичних наук, доцент. Автор понад 50 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративна діяльність, попередження правопорушень, взаємодія міліції та населення.

Бугайчук Костянтин Леонідович - кандидат юридичних наук, доцент. Автор понад 40 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративна відповідальність, теоретичні та практичні питання організації навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Джафарова Олена Вячеславівна - кандидат юридичних наук, доцент. Автор понад 55 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів України та дозвільна діяльність органів публічної влади.

Завальний Михайло Володимирович - кандидат юридичних наук, доцент. Автор понад 30-ти наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративно-деліктне право.

Зуй Валентина Василівна - кандидат юридичних наук, доцент. Автор понад 45 наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративна відповідальність та дисциплінарна відповідальність державних службовців.

Казанчук Ірина Дмитрівна - кандидат юридичних наук, доцент. Автор понад 60-ти наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративна діяльність, екологічне право, міграційне право.

Подорожній Євген Юрійович - кандидат юридичних наук. Автор понад 20-ти наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративний процес.

Салманова Олена Юріївна - кандидат юридичних наук, доцент. Автор понад 30-ти наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративний процес, адміністративна відповідальність.

Чапала Ольга Юріївна - кандидат юридичних наук. Автор понад 10-ти наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративна діяльність, інформаційне право.

Щенко Валентина Петрівна - кандидат юридичних наук. Автор понад 20-ти наукових і навчально-методичних праць. Коло наукових інтересів: адміністративне право, адміністративний процес.